

MINIJATURNE KNJIGE - KURIOZITET SPECIJALNIH KOLEKCIJA

MINIATURE BOOKS - CURIOSITY OF SPECIAL COLLECTIONS

Sadžida Šahmanović

Voditeljica Kartografske zbirke NUBBiH/ Head of Map Collection

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH /National and University Library of Bosnia and Herzegovina
Zmaja od Bosne 8b, Sarajevo

sadzidas@nub.ba

Sažetak: Posebno vrijedni primjerci kolekcija mnogih nacionalnih biblioteka su minijature knjige, koje su se pojavile još kod drevnih Sumeraca u formi malih glinenih pločica. Pojam minijature knjige mijenjao se kroz historiju, od većih primjeraka ka manjim. Minijature knjige su bile praktične za nošenje, ali vremenom to nije bilo važno, pa su postale samo vrijedni primjerci pojedinih kolekcija. Da bi ih pokazali široj javnosti, biblioteke i ljubitelji minijature knjige priređuju izložbe takvih knjiga u bibliotekama ili na sajmovima knjiga.

U ovom radu smo prikazali neke vrijedne kolekcije u svijetu i na prostoru bivše SFRJ (Bosna i Hercegovina, Srbija i Slovenija).

Ključne riječi: minijature knjige, specijalne zbirke NUBBiH

Abstract: Miniature books are valuable items in many collections of national libraries. They first appeared in the form of little clay tablets in ancient Sumerian society. Concept of miniature book has changed throughout the history and it included bigger and smaller exemplars.

Miniature books were practical for carrying, but with the time this became irrelevant as they have become only valuable items of some collections. To present them to the public, libraries organize exhibitions of miniature books in libraries or at book fairs.

In the article we presented some valuable collections in the world and ex-Yugoslav region (Bosnia and Herzegovina, Serbia and Slovenia).

Keywords : Miniature books, special collections of NULBiH

POJAM I HISTORIJA MINIJATURNE KNJIGE

Minijaturnom knjigom nazivaju se tiskana izdanja čija visina, širina i debljina ne prelazi 100 mm. Kad je u pitanju određivanje visine, postoje nedoumice da li treba računati visinu hrbata (kod izdanja u tvrdom povezu) ili visinu knjižnog bloka (u broširanom izdanju one se poklapaju). Smatra se, da su knjige pravljene u tako malim dimenzijama iz dva razloga. Prvi razlog je praktičnost, jer su kao takve bile prikladne za čuvanje ili za nošenje na putovanja, dok je drugi i glavni razlog bio prestiž tiskara, koji su tako htjeli da se dokažu. Inače, ovakve knjige nazivaju i mikroskopskim izdanjima, mikroizdanjima, patuljcima, kolibrima ili liliputima, pošto je mnoge od ovih knjiga moguće pročitati samo uz pomoć lupe ili mikroskopa.

Prve minijature knjige pojavile su se kod drevnih Sumeraca u formi malih ploča, koje su napisane klinastim pismom. Na njima su bilježili podatke o vlasništvu i imovini.

Pojam minijature knjige se mijenjao kroz historiju. Ranije su se minijaturnom knjigom smatrale mnogo veće knjige nego danas, jer su i kriteriji bili drugačiji. Danas se za ove knjige kao jedini kriterij uzima njihova veličina. O tome su pisali razni autori, koji su imali različita stajališta o formatu minijature knjige. Vremenom je pojam šta je to minijatura knjiga donekle usaglašen, pa danas postoje dva standarda, koji se međusobno razlikuju. Prvi je nastao u SAD, a preuzeli su ga i u Velikoj Britaniji i po njemu minijatura knjiga ne može biti veća od 76,2 x 76,2 mm (3 cola), a do sredine 20. stoljeća kriterij je povećan na 4 cola. Drugi kriterij je u Njemačkoj i u svim bivšim socijalističkim državama, naročito u Mađarskoj i SSSR-u. Izdavačka i tipografska praksa minijature knjige nije uzela većeg maha, izuzev u bivšem SSSR-u. Nakon ujedinjenja Njemačke, tradiciju izdavanja minijature knjige nastavlja Smidt & Gunther Miniaturbuchverlag.

Smatra se da je prva minijaturna knjiga štampana 1468. godine. To je „Diurnale magantinum“, koju je izdao Gutenbergov učenik Peter Schefer, dimenzija 94 x 65 mm. Jedno vrijeme su minijaturne knjige bile vrlo popularne, što je zasluga i Marije Antoanete, koja ih je nosila u rukavici.

Radi svog formata i pored svoje vrijednosti minijaturna knjiga je ostala daleko iza velike knjige. Do 19. stoljeća bila je dostupna samo užem krugu ljubitelja knjige, koji su imali dovoljno novca da ih kupuju. Broj minijaturnih knjiga se nakon izuma tiskarskog stroja stalno povećavao. Tematika knjižica je ranije bila religijska, da bi u kasnijim stoljećima postala raznovrsnija. Na taj način je minijaturna knjiga koncem 19. i početkom 20. stoljeća postala jednako vrijedna kao i knjiga velikog formata, kada je i doživjela svoju renesansu. U SAD je 1980. godine izdato 2150 minijaturnih knjiga, od 171 izdavača (većinom ljubitelja minijaturne knjige).

Među najmanje knjige na svijetu ubrajaju se sabrana djela Williama Shakespeara u 40 knjiga, izdata u Glasgowu 1904. godine, koje je izdao najuspješniji izdavač minijaturnih knjiga u 20. stoljeću David Bryce (djelovao od sredine 90-tih godina 19. stoljeća do 1913. godine) i 41 knjižica Istorije Sherlocka Holmsa, izdate u SAD, 1970 i 1980. godine. Istovremeno, u Leipzigu djelovao je Schmidt und Gunther, koji je izdao seriju njemačkih klasika - Liliput Bibliothek od 36 naslova u 156 izdanja. Takođe je izdao seriju rječnika Liliput Wörterbücher, u kojoj je 71 rječnik na različitim jezicima.

MINIJATURNE KNJIGE U ZBIRKAMA SVJETSKIH BIBLIOTEKA

U Narodnoj biblioteci Srbije nalazi se 350 minijaturnih knjiga, koje se tretiraju kao raritet, koji svjedoči o izuzetnoj tiskarskoj vještini pojedinih autora ili tiskara. Sve knjige ove zbirke su iz 20. stoljeća. Polovicu od njih čine djela Karolja Andraška, grafičara i exlibriste iz Sente. Dimenzije tih knjiga su: 30 x 40 mm, 40 x 50 mm, a nekoliko ih je 50 x 50 mm.

Najvrijednija minijaturna knjiga ove zbirke je Ratni manifest kralja Franje Josifa. Knjiga je na srpskom jeziku i u njoj se kralj obraća balkanskim narodima i iznosi razloge zbog kojih je objavio rat Srbiji. Knjiga je visine 24 mm. Pitanje je zašto je tako važna stvar prezentirana u tako malom formatu. Na knjizi se

nalazi halka, što nas upućuje na pretpostavku da je mogla da posluži kao neka vrsta hamajlije, koju su nosili vojnici. Ostale knjige iz zbirke su na raznim jezicima: engleskom, francuskom, poljskom, njemačkom i dr. Jedna od najmanjih knjiga u ovoj zbirci je Olimpijska zakletva, tiskana u Minhenu 1970., povodom 20. Olimpijade, a ima 16 stranica, dimenzija 50 x 50 mm. Tiskano je samo 15 primjeraka. Može se čitati samo pomoću lupe. Poznati srpski grafičar Života Pavlović je ovu knjigu (2001. godine) poklonio Narodnoj biblioteci Srbije.

Na 19. sajmu knjiga u Ljubljani održana je izložba „Najmanje knjige na svetu“, 25.-30. novembra 2003. godine. Izloženo je 620 minijaturnih knjiga iz 28 država i Europske unije posebno. Knjige su veličine od 30 mm do 76 mm. U izložbenom katalogu mogli su se naći podaci o minijaturnim knjigama uopće i o minijaturnim knjigama u Sloveniji, Engleskoj, Škotskoj, Njemačkoj, Italiji, Austriji, Bugarskoj, Mađarskoj, Francuskoj, Jugoslaviji te mnogim drugim zemljama svijeta. Slovenija nema tradiciju izdavanja ovih knjiga, tako da je na sajmu bilo izloženo samo 49 knjiga.

Izdavač Toppan iz Tokija izdao je 10 minijaturnih knjiga, a 2000. godine izdao je knjigu formata 0,95 x 0,95 mm „Kineski rodni znakovi“, za koju je 2000. godine dobio diplomu organizacije Guinness World Records - najmanja tiskana knjiga na svijetu. Nekoliko mjeseci kasnije istu diplomu je dobila knjiga novela A. Čehova „Kameleon je neko u Omsku“, izdatu u Rusiji 1996. godine, formata 0,90 x 0,90 mm.

U Bostonskoj narodnoj biblioteci, 2. 9. 2007. godine održana je izložba pod nazivom „4000 Years of Tine Tresures...“, na kojoj su bili izloženi najvrijedniji i najljepši primjerci minijaturnih knjiga. Jedan dio eksponata bio je iz kolekcije knjiga poznate kolekcionarke Ane Bromer, a ostatak je pripadao stalnoj kolekciji Bostonske narodne biblioteke. Zanimljivo je kako je Bromer počela sakupljati minijaturne knjige. Kupujući rijetke knjige za svoju kolekciju u antikvarnici, naišla je na kutiju sa pedantno spakovanim knjižicama od kojih ni jedna nije bila veća od 30 mm. Oduševljena svojim otkrićem kupila je cijelu kutiju i tako je postala kolekcionar minijaturnih knjiga ili treasures, kako ih je ona nazvala. Minijaturne knjige sadrže ilustracije, govore, biografije, igre i kratke priče. Većina se može čitati bez lupe jer sadrže samo 5-6 linija teksta i lijepe

crteže preko cijelih stranica. Knjige u ovoj formi su lahko prenosive, pa su tako u Americi crnački robovi otkrili čuvenu Linkolnovu proklamaciju o ljudskim pravima (Lincoln's Emancipation Proclamation, 1. 4. 1863.)

Na sajmu knjige u Beogradu, oktobra 2007. godine, pored ostalih bio je i ruski štand. Predstavljen je tematskim izložbama, a šesta tematska izložba bila je „Rusija u minijaturi“, gdje je prikazano 70 minijaturnih knjiga, dimenzija 7-100 mm. Izložba je priređena u suradnji sa klubom ljubitelja minijaturnih knjiga iz Moskve. Moskovski kolekcionari su izložili rijetke stare štampane knjige. Između ostalih, izloženo je izdanje Svetih jevanđelja po Mateju, Marku i Jovanu, izdato 1915. godine u Sinodalnoj štampariji u Moskvi. Drugi dio izložbe činile su rukopisne minijaturne knjige majstora T. V. Aloškine, M. G. Vijatkine, J. A. Dimitrenka i dr.

Najmanji eksponat na izložbi bila je knjiga S. N. Nikoljske „Čehov u crtežima“, formata 7 x 8 mm, izdata u tiražu od samo dva primjerka.

ZBIRKA MINIJATURNIH KNJIGA U NUBBIH

U Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, u Zbirci stare i rijetke knjige, nalazi se 120 minijaturnih knjiga. Izdate su u raznim evropskim zemljama, a jedan broj i u Jugoslaviji. One su na bosanskom, srpskom, hrvatskom, slovenačkom, njemačkom, mađarskom, francuskom, engleskom, ruskom i drugim jezicima.

Najstarije minijaturne knjige su rariteti iz 17. i 18. stoljeća, vjerske tematike. Uvezane su u kožu i dobro očuvane, a to su:

Compendium Ritualis seu formula agendorum in administratione sacramentorum cum additamento pro infirmis et moribundis. Zagrebiae : Apud Franciscum Suppan, [s. n.] ; [4], 228 str., 90 x 55 mm,

Compendium Ritualis Quo Sacramentorum administratio continetur una et additamentum pro infirmis et moribundis. Zagrebiae : Reinpressum curis Typographi Antonii Jandera, 1772, 218 str., 85 x 50 mm,

Breviarium Politicorum, secundum rubricos Mazarinicas. Parisiis : Typis. Joannis le Petit, superiorum premisu, 1695, 54 str. ; 105 x 50 mm,

Regula y testamentum seraphinszkoga otcza nasseg Szvetoga Ferencza : za drage bratte

Provinczie Szvetoga Ladislava Kralya Vugerszkoga y Horvaczkoga, vu szlovenszkom orszagu Bogu szluseche : iz diachkoga na horvaczki illiti szlovenszki jezik prenessena. Stampana Vu Zagrebu : pri Ivanu Bartholu Pallas, 1725., [481] str. ; 100 x 50 mm.

Karolj Andruška, poznati grafičar iz Sente, autor je 37 minijaturnih knjiga naše zbirke. Pisane su na srpskom, mađarskom i engleskom jeziku, dimenzija od 25 x 20 mm, preko 40 x 30 mm do 80 x 75 mm.

Knjige su štampane u Senti, Lisabonu, Luganu, Torontu, Bledu i dr. Među njima su knjige o gradovima, ličnostima, Minijaturi Slovenije, United Nations i dr. U njima su lijepi drvorezi. Najmanje od njih su: Petőfi (2 kom.), izdata u Senti u izdanju autora, 1973. godine, [29] str., 25 x 20 mm, otisnuta ručno u 100 primjeraka, sa originalnim drvorezima. Tu je i knjiga Sernyai Imre, Andruško Karolji natvan erves, Kanjiža: Kiado, 1975.; 65 str. 70 x 50 mm.

Minijaturne knjige sa područja bivše Jugoslavije pisane su srpskim, hrvatskim i slovenačkim jezikom. Među njima su djela I. Andrića, I. Cankara, Fr. Prešerna, Gregorca i dr. Vrlo interesantna i lijepo opremljena je i:

Karlovačka knjiga : 338 zanimljivosti iz povijesti grada Karlovca i Karlovačke županije / sastavio i napisao Nikola Perić, a ilustrovao Petar Grgec. - Karlovac: Impresum, 1994., 416 str.; ilustr., dimenzije 100 x 80 mm.

Samo jedna knjiga je izdata u Sarajevu, a to je:

Najnovija srpska lira. - Sarajevo: Naklada knjižnice i papirnice Mihajla Milanovića, 1937; 79 str., 120 x 80 cm.

Tu je i jedan broj prijevoda knjiga Federica Garcie Lorke, Jesenjina i dr.

Nekoliko je desetina knjiga izdatih u evropskim zemljama, a pisanih njemačkim, francuskim, češkim, poljskim, ruskim i dr. jezicima. Među njima su i:

Rabindranath Tagora, Flüstern der Seele. München: Hyperinverlag, 1935., ...str., 90 x 60 mm., Aristophanes, Lysistrata: ein Lustspiel. München, 1937 (1. izdanje 1806.), te

J. W. Goethe i dr. Iz francuske Bibliotheque miniature posjedujemo minijaturne knjige: H. Heine, De Boland i Maxims. Izdate su u Parizu, Libraire Payot et C., a štampane u Neuchatelu, u Švicarskoj. Dimenzije su 95 x 70 mm.

Napomenuli smo ranije da je u bivšem SSSR-u bila nešto veća produkcija minijaturnih knjiga, tako da su izdavali i popise minijaturnih knjiga za pojedine godine. U našoj zbirci su tri takve minijaturne knjige, odnosno katalozi izložbi:

Exlibris SSSR / sastavio E. N. Minaev. Moskva: Kniga, 1975; 174 str., 60 x 45 mm.

Minijaturnie knigi SSSR. Tom II. Moskva: Kniga, 1975.; 222, [2] str., 70 x 50 mm.

Minijaturnie knigi SSSR: 1978. Moskva: Kniga, 1981; 234 [6] str., 70 x 50 mm.

Nadamo se da će Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine biti u mogućnosti, sama ili u suradnji sa drugim institucijama koje takođe posjeduju minijaturne knjige, prirediti izložbu i pobliže upoznati javnost sa minijaturnim knjigama koje posjeduje.

LITERATURA:

„Exlibris SSSR“, sastavio E. Minaev, Moskva: Kniga, 1975.

Minijaturnie knigi SSSR. Tom II. Moskva: Kniga, 1975.

Miniaturnie knigi SSSR 1978. Moskva: Kniga, 1981.

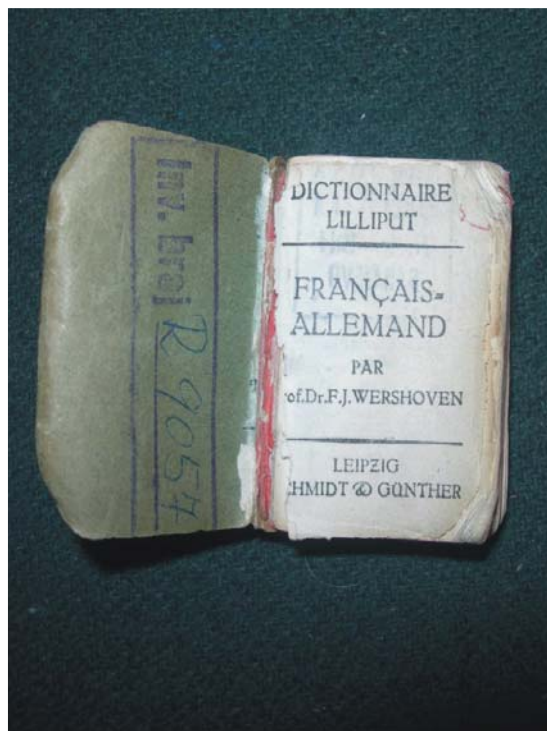
Najmanjše knjige na svetu : iz zbirke Martina Žnidaršiča: katalog rastave. Ljubljana: organizacijski odbor 19. Književnega sejma pri strokovnom združenju založnikov in knjigotržcev Slovenije, 2003.

<http://www.antikvarne-knjige.com/blog/2007/07/22/minijaturne-knjige-u-bostonskoj--narodnoj-biblioteci/>

<http://www.knjiznisejem.si/content/view/95/69/> 6. 5. 2008

http://www.nbs.bg.ac.yu/about_us/press_release.php?id=14295, 6. 5. 2008

http://www.beogradskisajamknjiga.com/active/sr-latin/home/gosti_iz_inostranstva_rusija... 6.5.2008.

Iz zbirke minijaturnih knjiga NUBBiH

